Příloha 1 – Popis průběhu jednotlivých lekcí

Kazuistika 1 – Jakub:

Ke zpracování Jakubovy kazuistiky jsem měla ke konci ledna 2019 k dispozici videonahrávku úvodního rozhovoru a videonahrávky 5 lekcí tréninku fonematického uvědomování. Na lekci konané dne 15. 11. 2018 jsem rovněž byla osobně přítomna.

Úvodní rozhovor (datum: 11. 10. 2018; délka: cca 15 min)

V rámci setkání vedla speciální pedagožka s Jakubem nejprve úvodní rozhovor, jehož cílem bylo zjistit stávající komunikační schopnosti Jakuba. K rozhovoru využila obrázek se zvířaty (jednoduché puzzle) a kelímky a kostky základních barev. Jakub při rozhovoru velice dobře spolupracoval, na otázky odpovídal ve větách a se zájmem. Jakub ještě nemá zvládnutou výslovnost hlásek „L“, „R“ a „Ř“, ostatní hlásky vyslovuje správně. Z videonahrávek je patrné, že Jakub skloňuje, jeho větná stavba je po většinu času správná, občas je patrný dysgramatismus *(„Co pán dělá?“ „Dát ostatním jídlo.“*). Z rozhovoru vyplývá, že v době započetí tréninku Jakub zvládne napočítat do 9, pozná základní barvy (žlutá, modrá, červená, zelená) a umí je přiřadit k sobě, orientuje se v pojmech „malý“, „velký, „větší, „menší“, umí vyskládat zadaný počet kostek v množství 1 až 4. Jakub umí vytleskat slabiky ve slovech „kráva“, „koza“, „králíček“, „kůň“. Pokud má říci počet slabik v jednotlivých slovech, občas se plete, ale s dopomocí úkol zvládne. Po 12 minutách už nechce pracovat dál.

Lekce č. 1 (datum: 11. 10. 2018; délka lekce: cca 10 min)

První lekce tréninku fonematického uvědomování navázala plynule na výše popsaný úvodní rozhovor. Jakub se během ní seznámil s Hláskářem 1 a s mapou „Krajiny slov“. Pracoval na str. 6 Hláskáře 1 a procvičoval slabikovou strukturu slova na slovech dle vlastního výběru z obrázku („tráva“, „sluníčko“, „hrad“, „vrtulník“, „mašina“, „rybník“, „barák“). Slova většinou umí sám vytleskat, určení počtu slabik a znázornění slabik pomocí obloučků ve vzduchu zvládá většinou s dopomocí.

Lekce č. 2 (datum: 15. 11. 2018; délka lekce: cca 20 min)

Ve 2. lekci pracuje Jakub na straně 7 Hláskáře 1. Lekce je věnována opět slabikové struktuře slova. Pracuje se se slovy „tulipán“, „narciska“, „pampeliška“, „slunečnice“. Tentokrát je práce pro Jakuba poměrně obtížná zejména proto, že uvedená slova nezná a neumí je správně ani zopakovat. Úlohy zvládá s dopomocí, nicméně slabikovou strukturu slova chápe, umí k sobě přiřadit slova se stejným počtem slabik. Slabikování zbylých slov má Jakub za domácí úkol. Způsob práce s Jakubem je v prvních dvou lekcích srovnatelný s prací s intaktním dítětem.

Lekce č. 3 (datum: 6. 12. 2018; délka lekce: cca 15 min)

Ve 3. lekci se Jakub seznamuje s dlouhými a krátkými slabikami a učí se je vyznačit v obloučkovém schématu slova. Společně se speciální pedagožkou pracují se slovy „jahoda“, „hrášek“, „banán“, „meloun“, „ananas“ a zapisují slabikové schéma do Hláskáře. V této fázi zapojuje speciální pedagožka do práce s Jakubem rovněž „razítka znázorňující hlásky“ (Jakub je již zná od své starší sestry) a zrcadlo *(„Hledáme pusinku, která říká „jjjjahoda“*; společně se dívají do zrcadla, zda to Jakub říká stejně, jako je znázorněno na razítku). Razítko odpovídající počáteční hlásce slova poté tiskne k příslušnému obrázku do Hláskáře. Speciální pedagožka využívá k odlišení jednotlivých hlásek též ohmatání míst, kde jsou cítit vibrace při jejich tvorbě *(„Hhhhrášek“*; sahá si na krk a ukazuje, jak to *„duní“*.). Jakub vydržel pracovat 14 minut. Zbytek slov má stejným způsobem dopracovat za domácí úkol.

Lekce č. 4 (datum: 3. 1. 2019)

Videozáznam z této lekce jsem neměla k dispozici.

Lekce č. 5 (datum: 15. 1. 2019; délka lekce: cca 20 min)

V 5. lekci pracuje Jakub v Hláskáři 1 na straně 17 (dle metodiky se jedná o 6. lekci). Učí se hledat slova začínající na stejnou hlásku. Úkol spočívá v přiřazení zvířat dětem, jejichž jméno začíná na stejnou hlásku jako název zvířete. Speciální pedagožka v tomto cvičení k práci využívá nejen zapojení sluchu dítěte, ale též odezírání a rozpoznání nastavení mluvidel při vyslovení určité hlásky: *(„Najdeme pusinku, která říká Zuzka…. Zzz duní na hlavě.“; „Co jjjjelen? … Ten ne, ten má jinou pusinku…“*). Ke každému probranému

slovu pak Jakub natiskne do Hláskáře razítko odpovídající výslovnosti první hlásky. V průběhu lekce Jakub zjišťuje, zda slova „zajíc“, „ježek“, „jelen“, „myška“, „hroch“ a „zebra“ začínají na „Z“; zvířata „myška“, „hroch“, „papoušek“ a „lev“ na „P“ a „medvěd“, „lev“, „hroch“ a „had“ na „H“. Lekce trvá cca 20 minut; v jejím závěru je zadán domácí úkol.

Kazuistika 2 – Anna:

Anna absolvovala ke konci 1. pololetí školního roku 2018/2019 (tedy do konce ledna 2019) 3 lekce předgrafémové etapy (Hláskář 1), jejichž videonahrávky jsem měla spolu s videonahrávkou úvodního rozhovoru se speciální pedagožkou k dispozici. Jedná se o nahrávky z dní 23. 10. 2018, 13. 11. 2018 a 19. 12. 2018.

Úvodní rozhovor (datum: 23. 10. 2018; délka: cca 20 min)

Z videonahrávky je zřejmé, že v průběhu úvodního rozhovoru, jehož cílem bylo zjistit stávající komunikační schopnosti Anny, Anna velmi dobře spolupracovala a po celou dobu zvládla udržet pozornost. Anna umí správně vyslovovat všechny hlásky kromě „Ř“; občas jí dělají potíže samohlásky „O“ a „A“ a sykavky. Speciální pedagožka při rozhovoru využívala obrázek se zvířaty (jednoduché puzzle) a kelímky a kostky základních barev. Z rozhovoru vyplývá, že v době započetí tréninku Anna zvládne napočítat do 9, pozná základní barvy (žlutá, modrá, červená, zelená), umí je pojmenovat i anglicky a umí stejné barvy přiřadit k sobě. Orientuje se v pojmech „malý“, „velký, „větší, „menší“, umí vyskládat zadaný počet kostek v množství 1 až 4. Anna umí vytleskat slabiky ve slovech „kačenka“, „hlína“, „husa“, „slepice“, „jabloň“, „kráva“, „kočka“, „zahradník, „koza“, určí počet slabik a vyskládá odpovídající počet kostek; umí správně vyčlenit první hlásku ve slově „slepice“ či „zahradník“, ve slově „jabloň“ uvádí hlásku *„ja“*. Mluví v celých větách, skloňuje slova, skladba věty je správná *(„Proč má zahradník holínky?“ „Aby nešlápl do bláta. Aby neměl špinavý boty.“*). Na dotaz jmenuje název zvířete, při jehož vytleskávání tleskneme pouze jednou *(„Kůň.“*). Obrázek (puzzle) poskládá zpět dohromady. Na závěr má se zavřenýma očima za úkol vyjmenovat zvířata, která si pamatuje.

Lekce č. 1 (datum: 23. 10. 2018; délka lekce: cca 45 min)

Na úvodní rozhovor ihned navázala 1. nahrávaná lekce tréninku fonematického uvědomování, ve které Anna spolu se speciální pedagožkou nejprve zkontrolují domácí úkol z předchozí hodiny (hlásková analýza a „zápis“ slov pomocí razítek). Lekce je věnována porovnávání délky slov (str. 36 a 37 Hláskáře 1; dle metodiky 13. lekce). Anna nejprve „zapisuje“ na proužek papíru pomocí razítek slovo „myš“. Zároveň nad jednotlivá razítka skládá příslušné červené (samohlásky) a žluté žetony (souhlásky). Anna umí vyjmenovat jednotlivé samohlásky. K lepšímu uvědomění délky samohlásky využívá speciální pedagožka bzučák. Po vyhláskování slova určí Anna počet slabik ve slově, schematicky je vyznačí pod razítky a na základě počtu hlásek ve slově přiřadí slovo do patřičného domečku v Hláskáři. Stejným způsobem poté zpracuje slova „slon“ (počet slabik jí činí potíže a tleská s dopomocí) a „sova“. Na závěr je vyzvána, aby „přečetla“ slova, která na proužky papíru zapsala, a aby je nalepila do Hláskáře k odpovídajícím obrázkům. Anna po celou dobu lekce velmi dobře spolupracuje. Zároveň je velmi upovídaná a (vypráví, že mají nový nábytek, že jí zoubková víla přinesla dárek apod.). Jako domácí úkol má stejným způsobem dopracovat celé cvičení.

Lekce č. 2 (datum: 13. 11. 2018; délka lekce: cca 55 min)

Na začátku 2. lekce nejprve Anna spolu se speciální pedagožkou prohlížejí vypracovaný domácí úkol. Speciální pedagožka pří práci s Annou stejně jako v případě Jakuba využívá znázornění postavení jazyka při vyslovování jednotlivých hlásek různým postavením ruky (Anna hláskuje slovo zebra. *„Z – E – B – L – A“*. *„Je tam zebRa nebo zebLa? … Když říkáme „L“, je jazýček nahoře, když říkáme „R“, tak se zaklepe. Klepe se ten jazýček?“*). Speciální pedagožka v této lekci zavádí do práce černé žetony *(„Ode dneška budeme ke každé pusince dávat i kostičku, zatím černou.“*). Anna na základě vlastního výběru „zapisuje“ pomocí razítek slovo „slon“; speciální pedagožka zároveň s ní skládá černé žetony (str. 36 Hláskáře; 13. lekce metodiky). Anna zároveň určuje počet slabik ve slově, zakresluje pomocí obloučků jeho slabikové schéma a konečně rozhoduje, zda slovo „slon“ může vstoupit v Hláskáři do domečku, kam mají přístup pouze slova o pěti a méně hláskách. Stejným způsobem Anna zapisuje slovo „motýl“. K určení délky samohlásky využívá speciální pedagožka v této lekci maňáska, medvídka Ondru (obdobu Mistra Délky

uvedeného v metodice). Po vyhláskování slova následuje znázornění jeho slabikového schématu, a to rozdělením žetonů do skupin podle slabik a vyznačení schématu pomocí obloučků pod razítky. Dlouhou hlásku označuje Anna čárkou nad razítkem příslušné hlásky. Poslední slovo („tygr“) pak stejným postupem analyzuje sama pedagožka a Anna jí při tom pomáhá a radí. Na závěr Anna dostane zadaný domácí úkol.

Lekce č. 3 (datum: 19. 12. 2018; délka lekce: cca 40 min)

Tématem 3. lekce bylo odlišení slova od předmětu, který slovo označuje, a uvědomění si toho, že délka slova nezávisí na velikosti jím označovaného předmětu. Anna pracuje na str. 38 a 39 Hláskáře 1 (14. lekce metodiky) a analyzuje slova „lev“ a „ptáček“. Postup práce je přitom stejný jako v předchozích lekcích. Anna v této lekci používá červené žetony pro samohlásky a žluté žetony pro souhlásky. Žluté a červené značky poté zakresluje rovněž pastelkami do Hláskáře, Slova dělí na slabiky, zakresluje jejich slabikové schéma pod zápis razítky i do Hláskáře. Anna je velice šikovná a úkoly jí nedělají potíže. Pedagožka v průběhu práce stále připomíná správnou artikulaci hlásek *(„Tahle pusinka říká P. Která další písmenka může ještě říkat?“… „M“ … „A které ještě? Taky B. A když říká P, zaduní to na té hlavě nebo ne?“*). Analýzu ostatních slov v daném cvičení má Anna analyzovat za domácí úkol.

Kazuistika 3 – Viktor:

Ke konci 1. pololetí školního roku 2018/2019 jsem měla ke zpracování kazuistiky Viktora k dispozici videonahrávku úvodního rozhovoru se speciální pedagožkou a videonahrávky 5 lekcí předgrafémové etapy (Hláskář 1).

Úvodní rozhovor (datum: 23. 10. 2018; délka: cca 20 min)

První lekci tréninku fonematického uvědomování předcházel rozhovor Viktora se speciální pedagožkou. Jeho cílem bylo zjistit stávající komunikační schopnosti Viktora. K rozhovoru využila obrázek se zvířaty (jednoduché puzzle) a kelímky a kostky základních barev. Viktor při rozhovoru dobře spolupracoval, i když občas odvracel pozornost jinam. Viktor ještě nemá zvládnutou výslovnost hlásek „L“, „R“ a „Ř“, ostatní hlásky vyslovuje správně. Viktor při rozhovoru odpovídá jednoslovně i v celých větách; slova správně

skloňuje. Jeho hlas je velmi chraplavý v důsledku diagnostikované nedomykavosti hlasivek. Když neumí odpovědět na dotaz, o jakou květinu se jedná, vymýšlí si vlastní slova a směje se jim (tulipán = „hubená“ apod.). Viktor pozná základní barvy (žlutá, modrá, červená, zelená) a umí je přiřadit k sobě, orientuje se v pojmech „malý“, „velký, „větší, „menší“, umí vyskládat zadaný počet kostek v množství 1 až 4. Zvládne vytleskat slabiky ve slovech „koza“, „kočička“, „maminka“, „tatínek“, „koník“, „slepice“, „kachna“, „kráva“, umí určit jejich počet. Ve slovech „tatínek“ a „slepice“ vyčleňuje správně první hlásku; ve slově „koník“ ji pozná s pomocí pedagožky za použití ohmatání vibrujícího krku při její výslovnosti; ve slovech „kachna“ a „kráva“ ji následně už pozná sám. S pomocí znázornění postavení jazyka rozezná, že slovo „dveře“ začíná na tvrdou souhlásku „D“, nikoliv měkkou „Ď“.

Lekce č. 1 (datum: 23. 10. 2018; délka lekce: cca 30 min)

Po skončení úvodního rozhovoru následovala ihned 1. lekce nahrávaná na video. Speciální pedagožka nejprve s Viktorem zkontrolovala vypracovaný domácí úkol. Postupně berou do ruky proužky papíru se slovy „zapsanými“ pomocí razítek a pedagožka se ptá na to, které slovo je tam znázorněno. Používá při tom ruku ke znázornění postavení jazyka při vyslovení první hlásky (Ukazuje rukou postavení jazyka při výslovnosti hlásky „R“ a ptá se: *„Může tady být napsáno šššaty? „ „Ne.“ „Může tu být tílko?“ „Ne.“ „Košile?“ „Ne.“ „Rukavice?“ „Může.“*). Poté se soustředí na práci na straně 54 v Hláskáři 1 (dle metodiky se jedná o 20. lekci). Nejprve si společně prohlédnou a pojmenují obrázky. Viktor si následně vybere, že bude analyzovat slovo „raketa“. Jednotlivé hlásky zapisuje na proužek papíru pomocí razítek a zároveň k nim přiřazuje příslušné žetony - žluté žetony pro souhlásky a červené žetony pro samohlásky. Při určování délky samohlásky využívají bzučák. Speciální pedagožka zároveň v průběhu práce upozorňuje na správnou artikulaci tvrdých a měkkých souhlásek (*„RakeTa nebo rakeŤa?“*, přičemž ukazuje rukou postavení jazyka při výslovnosti daných hlásek. Na závěr lekce určí Viktor roztleskáním slova počet slabik ve slově, rozdělí žetony do skupin podle slabik, vyznačí slabikové schéma pod „zápis“ slova pomocí razítek a papírek nalepí do Hláskáře.

Lekce č. 2 (datum: 13. 11. 2018; délka lekce: cca 50 min)

Na začátku 2. lekce Viktor ukazuje, jak zpracoval domácí úkol na rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek (str. 56 Hláskáře). V průběhu této lekce se zavádí pojem „dvojhláska“ a též příslušný žeton. Pracuje se na str. 62 Hláskáře. Viktor se speciální pedagožkou nejprve prohlížejí a pojmenovávají všechny obrázky, poté si Viktor vybírá, že nejprve bude provádět hláskovou analýzu slova „auto“. Na tomto slově vysvětluje pedagožka Viktorovi, že dvě samohlásky vedle sebe lze označit jednou značkou (Značka *„nám poradí, že říkáme ty pusinky dohromady“*). Postup je stejný jako v předchozí lekci. Po provedení hláskové analýzy je provedeno rozdělení slova na slabiky a zaznamenání slabikového schématu pod razítka. Viktor si pomáhá bzučákem a v posledním kroku překresluje žetony pastelkami do Hláskáře. Stejným způsobem je provedena ještě analýza slova „pneumatika“, zbytek má Viktor vypracovat jako domácí úkol.

Lekce č. 3 (datum: 27. 11. 2018; délka lekce: cca 55 min)

Tématem 3. lekce jsou dvojhlásky a samohlásky (lekce č. 25 metodiky). Stejným postupem jako v předchozích lekcích jsou analyzována postupně slova „látka“, „loutka“ a „klobouk“, a to jak pomocí razítek, tak s použitím žetonů (žluté a červené barvy pro rozlišení souhlásek a samohlásek a dvojhlásek); zapsaná slova jsou rozdělena na slabiky a vše je postupně překresleno a vlepeno do Hláskáře. V průběhu práce speciální pedagožka průběžně upozorňuje na správnou výslovnost a správné postavení jazyka při tvorbě hlásek. Rukou demonstruje postavení jazyka při výslovnosti tvrdé souhlásky „T“ a měkké souhlásky „Ť“ a ověřuje, že Viktor je sluchem rozliší (*„Je jazyk rovně nebo je skrčený?*“).

Lekce č. 4 (datum: 18. 12. 2018; délka lekce: cca 30 min)

Ve 4. lekci se Viktor seznámil s tvrdými a měkkými souhláskami (dle metodiky lekce č. 26). Pracuje na str. 68 Hláskáře stejným způsobem jako v předchozí lekci, provádí tedy hláskovou analýzu slova pomocí razítek a žetonů a určuje slabikovou strukturu slova. Postupně analyzuje slova „nůžky“ a „nit“. V této lekci se zavádějí místo žlutých žetonů označujících všechny souhlásky nově šedé žetony pro tvrdé souhlásky a zelené žetony pro měkké souhlásky *(„Skoro všechny pusinky s jazýčkem nahoře mají šedivou značku jako je barva skály. Ta je hodně tvrdá. A tahle hláska je taky tvrdá.“*; *„Šš… koukej, jak ta moje*

pusinka vypadá. Když má takhle pusinku dopředu, tak všechny ty pusinky budou mít zelenou barvičku. Jako tráva, ta je měkoučká.“; *„Všechno, co říká krk, je šedivé. Jako ta skála.“*). Pedagožka pomáhá při analýze slova Viktorovi tím, že výslovnost slova „zastaví“ na hlásce, kterou má Viktor právě určit, a nechá mluvidla nastavena v poloze, jak je hláska vyslovována (u slova „nit“ vysloví „ni…“ a nechá ústa nastavena, jako by vyslovovala dále hlásku „i“), takže Viktor si může při určování hlásky pomoci odezíráním. Při rozlišování krátkých a měkkých samohlásek si Viktor pomáhá bzučákem. V průběhu této lekce Viktor nepracoval příliš soustředěně, hodně poskakoval a odbíhal od práce.

Lekce č. 5 (datum: 8. 1. 2019; délka lekce: cca 40 min)

V 5. lekci si Viktor upevňuje schopnost rozlišovat měkké a tvrdé souhlásky. Pracuje s Hláskářem na str. 70. Na základě vlastního výběru provádí postupně hláskovou analýzu slov „dalekohled“ a „deka“. K práci využívá nadále bzučák pro rozlišení délky samohlásek (*„Dálekohled nebo dalekohled?“*). Pedagožka i v této lekci rukou znázorňuje postavení jazyka při výslovnosti tvrdých a měkkých hlásek (*„Jazýček je rovně nebo se skrčí a říká ďalekohled?*“; *„Jazýček stojí krásně rovně a má šedou barvu.“*). Zavádí rovněž použití hnědého žetonu pro obojetné hlásky. U Viktora je v této lekci zřetelný velký pokrok – velmi dobře vyčleňuje jednotlivé hlásky ve slově.

Kazuistika 4 – Nikola:

Pro účely bakalářské práce jsem měla ke konci ledna 2019 v případě Nikoly k dispozici videozáznamy 5 lekcí, přičemž dvě nahrávky byly pořízeny téměř v začátku tréninku, na podzim roku 2017, a další tři pak na konci roku 2018.

Lekce č. 1 (datum: 19. 9. 2017; délka lekce: cca 45 min)

V první lekci, kterou jsem měla prostřednictvím videonahrávky k dispozici, se Nikola zabývá syntézou slova. Jedná se o 8. lekci dle metodické příručky. Nikola od září 2017 nastoupila do první třídy základní školy. Z videozáznamu vyplývá, že ve škole se začínají učit číst genetickou metodou. Spolu se speciální pedagožkou se v této lekci Nikola věnuje cvičení na str. 25 a 26 Hláskáře 1. Úkolem Nikoly je nejprve izolovat první hlásku vyobrazených slov a z izolovaných hlásek poté složit slovo. Nikola v tomto úkolu

umí určit otisk razítka, které přísluší první hlásce, neumí však hlásku dobře pojmenovat. Úkol zvládá s dopomocí. Ke každému obrázku do Hláskáře tiskne razítko odpovídající první hlásce slova. Následnou syntézu slova (K-olo, O-pice, Z-elí, A-nténa = KOZA) však nezvládne. Úlohu umí splnit s dopomocí, kdy má možnost výběru ze dvou slov. Bez problémů však zvládá slabikovou strukturu slova (vytleská, naznačí slabikové schéma). Stejný postup aplikuje i na další dvě úlohy. Nikola v této lekci rozpozná razítko odpovídající první hlásce, nicméně ještě nechápe, že má ze slova vyčlenit první hlásku (zvuk). Syntéze rovněž nerozumí, ale zvládne vybrat ze dvou předkládaných slov to správné, pokud slovo hláskuje pedagožka.

Lekce č. 2 (datum: 24. 10. 2017; délka lekce: cca 25 min)

Lekce č. 2 je věnována tříhláskovým slovům. Nikola pracuje na str. 31 Hláskáře. Nejprve společně s pedagožkou pojmenuje všechny vyobrazené předměty a poté analyzuje slovo „nos“. Nikola udělala od předchozí lekce velký pokrok a hláskovou analýzu zvládá sama. Slovo zatím analyzuje pouze pomocí razítek, ještě nepoužívá žetony. Stále jí dělá potíže vytleskat slabiky (má tendenci tleskat slova). Dále analyzuje slovo „noc“ a má za úkol je porovnat. Umí porovnat hlásky pomocí razítek, ale nerozliší odlišný zvuk. Stejným způsobem analyzuje slova „les“, „pes“, „med“, „led“. Porovnání hlásek jí dělá potíže. Speciální pedagožka jí ukazuje na razítkách, že nastavení mluvidel je u některých hlásek stejné, ale zvuk je jiný. V této lekci pedagožka zavádí do práce černé žetony. Přistupují ke cvičení na str. 32 Hláskáře (11. lekce dle metodické příručky). Nejprve pojmenovávají všechny obrázky, poté Nikola pracuje na analýze slova „pila“. Na proužek papíru tiskne postupně razítka odpovídající jednotlivým hláskám, pedagožka nad ně skládá odpovídající žetony. Slovo poté rozdělí na slabiky – slabiky vytleská, žetony rozdělí do skupinek podle slabik, naznačí pod nimi slabikové schéma, slabikové schéma nakreslí pod razítka. Zápis slova pomocí žetonů si překreslí černou pastelkou do Hláskáře. Na konci lekce má za úkol rozpoznat, který zápis pomocí razítek odpovídá kterému slovu a nalepit jej na správné místo do Hláskáře. Je jí zadán domácí úkol (dokončit cvičení a stejným způsobem vypracovat následující stránku v Hláskáři).

Lekce č. 3 (datum: 11. 10. 2018; délka lekce: cca 35 min)

Třetí videozáznam je pořízen v říjnu 2018, kdy Nikola téměř dokončuje předgrafémovou etapu (Hláskář 1). V této lekci pracuje na str. 64 Hláskáře. Nejprve spolu s pedagožkou pojmenují vyobrazené předměty. V rámci pojmenovávání předmětů bez problémů vyhláskuje slova „komár" a „kocour". Poté provádí hláskovou analýzu slova „látka", a to jak pomocí razítek, tak pomocí všech žetonů předgrafémové etapy. Umí zodpovědět dotazy na přítomnost krátké nebo dlouhé samohlásky *(„Jak by to bylo, kdyby tady bylo „á"?" „Látká."*). Určí počet slabik ve slově, vyznačí slabikové schéma slova pod žetony a pod zápis razítky, umí rozdělit žetony do slabik. Umí „přečíst" slabiky, pokud speciální pedagožka žetony ve slabikách přeskupí (lát-ka, lá-tka, l-átka, látk-a). Stejným postupem analyzuje Nikola následně slovo „loutka". Speciální pedagožka s Nikolou pracuje stále stejným způsobem a dodržuje stále stejný průběh lekce, tedy hláskovou analýzu slova pomocí razítek i žetonů, určení slabikového schématu, překreslení žetonů do Hlláskáře, „přečtení" slova zapsaného pomocí razítek a jeho vlepení do Hláskáře. V závěru hodiny si Nikola zaznamená, co má vypracovat za domácí úkol.

Lekce č. 4 (datum: 15. 11. 2018; délka lekce: cca 40 min)

V této lekci Nikola pokračuje v Hláskáři 1 na str. 68 (26. lekce dle metodické příručky) a zabývá se tematikou tvrdých a měkkých souhlásek. Dle metodiky se v této lekci teprve zavádí použití šedých a zelených žetonů pro tvrdé a měkké souhlásky, nicméně, jak vyplývá z videozáznamu této a předchozí lekce, Nikola už práci s šedými žetony, označujícími tvrdé souhlásky, zná. Po pojmenování všech předmětů vyobrazených na dané straně Hláskáře analyzuje slovo „dům". Při určování délky samohlásky používá k práci bzučák. V práci postupuje opět stejným způsobem jako v předchozích lekcích. Speciální pedagožka občas využívá k odlišení tvrdých a měkkých souhlásek znázornění postavení jazyka při jejich vyslovení (*„D, jazýček byl rovně nebo skrčený?"*; *„Nůžky, N, jazýček je rovně nahoru."*). Lekce má opět stejný průběh, tedy hláskovou a slabikovou analýzu, překreslení žetonů do Hláskáře, vlepení zapsaného slova do Hláskáře. Speciální pedagožka v průběhu práce zadává Nikole další úkoly, které Nikola bez problémů zvládá (*„Když ve slově „nůžky" seberu N a místo toho dám R, co vznikne?"*; *„Seberu Ú a místo toho tam dám O, co to bude?"*; *„Seberu ti tohle (*N*), co to je?"*). Nakonec ještě společně analyzují

slovo „tílko“ – analýzu provádí speciální pedagožka a Nikola jí pomáhá. Na konci hodiny dostane Nikola zadán domácí úkol.

Lekce č. 5 (datum: 6. 12. 2018; délka lekce: cca 50 min)

Na začátku této lekce speciální pedagožka s Nikolou nejprve společně zkontrolují domácí úkol a poté pracují v Hláskáři na cvičení na str. 70 (27. lekce dle metodické příručky). Společně si pojmenují všechny obrázky na stránce a poté Nikola provádí hláskovou analýzu slova „tepláky“ a následně slova „nůž“. Lekce je koncipována stejně jako lekce předcházející. Speciální pedagožka zařazuje obdobné úlohy na operace s hláskami ve slově jako v předchozí lekci, odebírá a přidává přitom příslušené žetony (*„Co vznikne, když ti seberu tohle písmenko?“*; *„Co vznikne, když ti tohle vrátím, ale seberu tohle?“*; *„Co když ti seberu tyhle dvě?“*). Nikola úlohy bez problémů zodpoví.

Lekce č. 6 (datum: 3. 1. 2019)

Videonahrávku lekce č. 6 jsem při zpracování praktické části práce neměla k dispozici.

Kazuistika 5 – Tereza:

Ke konci ledna 2019 jsem měla ke zpracování kazuistiky Terezy k dispozici 5 videonahrávek lekcí tréninku fonematického uvědomování. Jedna lekce byla natočena v prosinci 2015, krátce po započetí předgrafémové etapy (Hláskář 1), další videonahrávky jsou z konce roku 2019, kdy Tereza dokončuje grafémovou etapu (Hláskář 2).

Lekce č. 1 (datum: 10. 12. 2015; délka lekce: cca 55 min)

V 1. lekci, ze které jsem měla k dispozici videonahrávku, je Tereza téměř na počátku předgrafémové etapy a v této lekci se zabývá izolací první hlásky. Pracuje s prvním vydáním Hláskáře 1. Tereza v průběhu lekce velmi pěkně mluví, i když výslovnost mnoha hlásek je ještě nesprávná („L“, rotacismy, sykavky). Umí určit množství do počtu 4. Nejprve provádí cvičení na izolaci první hlásky, které je v druhém vydání Hláskáře na str. 23. Tereza výborně izoluje první hlásku a umí porovnat, zda dvě slova začínají na stejnou hlásku. V Hláskáři spojuje slova začínající na stejnou hlásku. Zná otisky razítek a tiskne do Hláskáře

vždy razítko odpovídající první hlásce slova. Poté pracuje na cvičení, které je v druhém vydání Hláskáře 1 na str. 32. Nejprve si spolu s pedagožkou pojmenují všechny obrázky a poté provádějí hláskovou analýzu slov „lyže“, „ryba“, „ruka“, „pila“. Tereza postupně „zapisuje“ slovo na proužek papíru pomocí razítek; speciální pedagožka nad razítka skládá spolu s ní černé žetony. Speciální pedagožka pomáhá Tereze s identifikací samohlásek tak, že postupně na příslušný černý žeton vkládá prsty ruky odpovídající určité samohlásce (palec – A, ukazováček – E, …) a postupně říká slovo s danou samohláskou, tedy *„laže“*, *„leže“*, *„lyže“*. Tereza poté velmi dobře sluchem pozná, které slovo zní správně a o jakou samohlásku se jedná. U každého slova Tereza určí nejprve vytleskáním a poté vyznačením slabikového schématu počet slabik. Postupně tímto způsobem analyzuje i ostatní slova. Všechny proužky papíru poté vlepí do Hláskáře k příslušným obrázkům. V závěru hodiny je Tereze zadán domácí úkol.

Lekce č. 2 (datum: 18. 10. 2018; délka lekce: cca 60 min)

Druhá videonahrávka je již z prvního pololetí školního roku 2018/2019. Tereza v této době téměř dokončuje grafémovou etapu, čili Hláskář 2. Výslovnost všech hlásek je již správná. Nejprve spolu se speciální pedagožkou kontrolují vypracovaný domácí úkol a společně „čtou“ slova, která Tereza doma pomocí razítek „napsala“. Při kontrole domácího úkolu se pedagožka Terezy občas ptá na některá razítka – jakou hlásku mohou ještě představovat kromě té, kterou měla při zápisu slova Tereza na mysli. (např. b, p, m). Tereza vše zvládá výborně. Poté zpaměti určuje, jaké barvy žetonů by použila při analýze slova „šašek“, včetně určení délky samohlásky a počtu slabik ve slově. Úkol zvládá velice dobře. Následně pracují na straně 92 Hláskáře 2. Nejprve přečtou všechna slova, poté si zopakují, že počet samohlásek ve slově odpovídá počtu slabik, a nakonec určí, které slovo je nejdelší a které nejkratší. Poté postupně provádí hláskovou analýzu slov „máma“, „táta“, „syn“, „děti“. Slova „zapisuje“ na proužek papíru pomocí razítek a příslušných barevných žetonů s písmeny. Používá již všechny žetony z grafémové etapy (tj. všechny barvy žetonů i s vyobrazením znaků jednotlivých písmen). Tereza bez problémů určuje krátkou a dlouhou samohlásku, určí počet slabik, rozdělí žetony na slabiky, nakreslí slabikové schéma slova.

Zvládá výborně i úlohy na záměnu hlásek (*„Jak by to bylo, kdyby tam bylo dlouhé „ý“?“*; *„Co by se stalo, kdyby tam místo S bylo B?“*; Ukazují si na razítku: *„Co by to bylo,*

kdyby bylo na začátku slova „syn“ P? „Pyn.“ „Kdyby tam bylo to, co duní na hlavě, co by to bylo?“ „B, byn.“ „A kdyby tam bylo to poslední?“ „Min.“). Speciální pedagožka opět opakuje správnou tvorbu hlásek *(„Je S dunivé? Neduní, viď? Jak by to bylo, kdyby dunělo?“* Ukazují si na hlavě). Tereza zvládá rozlišení tvrdých a měkkých slabik *(„Co kdyby tam bylo syny, jaké by tam bylo I?“ „Tvrdé.“ „A co kdyby si tam stouplo měkké, tak by to bylo jak?“ „Syni.“*). V závěru lekce opět nalepí všechny proužky s razítky k příslušným obrázkům do Hláskáře a zadají domácí úkol.

Lekce č. 3 (datum: 15. 11. 2018; délka lekce: cca 55 min)

Na začátku 3. lekce kontroluje speciální pedagožka domácí úkol. Poté pracují na str. 95 Hláskáře (72. lekce dle metodické příručky). Nejprve čtou všechna slova na stránce a povídají si o významu jednotlivých slov a následně provádějí hláskovou analýzu slov „čokoláda“ a „palačinka“. Postup práce je stále stejný, tzn. zápis slova pomocí razítek a žetonů, určení počtu slabik, počtu hlásek, překreslení značek do Hláskáře a nalepení proužku papíru do Hláskáře. Speciální pedagožka zadává v průběhu práce úlohy, které Tereza výborně zvládá (*„Jak by to bylo, kdyby tam bylo písmenko s čárkou?“*; podle postavení ruky: *„Je to čokoláDa nebo čokoláĎa?“; „Napsali jsme čokoláda. Co když schovám „Č“, co zůstane?“ „Okoláda.“ „Co teď? „Koláda.“ Atd.*; Úlohu zvládá i obráceně s přidáváním hlásek.). Na závěr lekce se pokoušejí vymyslet větu obsahující slova „čokoláda“ a „palačinka“. Rozpracovanou a následující stranu Hláskáře má Tereza dodělat za domácí úkol.

Lekce č. 4 (datum: 29. 11. 2018; délka lekce: cca 70 min)

Ve 4. lekci pracuje Tereza na str. 97 Hláskáře 2 (dle metodiky lekce 73). Nejprve spolu se speciální pedagožkou pojmenují obrázky a přečtou všechna slova. Zabývají se tím, co musí udělat, aby napsané slovo pojmenovávalo obrázek (lak – rak). Tereza úkoly výborně zvládá. Postupuje opět stejným způsobem jako v předchozích lekcích, tj. provádí zápis pomocí razítek a žetonů. Analyzuje postupně slova „rak“, „had“, „tělo“, „koule“ a poté vymýšlí větu obsahující dané slovo (*„Rak má klepeta. Rak má zelená klepeta. Rak má ostrá zelená klepeta.“*). Při práci si pomáhá dřevěnými kolečky, která skládá vedle sebe (jedno kolečko = jedno slovo). V průběhu lekce se speciální pedagožka stále vrací k opakování předchozích vět a tím pádem k tréninku paměti. Ke konci lekce seznamuje pedagožka Terezu

ještě s „Rytířským seznamem“ (vyjmenovanými slovy po „B“) a vysvětluje, že v uvedených slovech se po „B“ píše tvrdé „Y“. Na závěr Tereza nalepí všechny „zapsaná“ slova do Hláskáře a označí si úlohy, které má vypracovat za domácí úkol (str. 100 v Hláskáři).

Lekce č. 5 (datum: 13. 12. 2018; délka lekce: cca 60 min)

V 5. lekci pracuje Tereza na str. 102 Hláskáře 2. Dle metodiky se jedná o 75. lekci, která je věnována propedeutice čtení; dané cvičení pak konkrétně slovotvornému základu. Tereza analyzuje slovo „zub“. Odlišuje znělé a neznělé hlásky (*„Pusinka říká P, píšu B.“*). Poté vymýšlí větu, ve které bude obsaženo slovo „zub“, a jednotlivá slova modeluje skládáním dřevěných koleček za sebe. Jejím úkolem je větu rozšířit o další větné členy. Stále stejným postupem Tereza analyzuje slova „zubař“ a „cukr“. V obou případech opět vymýšlí větu a postupně ji rozšiřuje (*„Cukr je sladký. Voňavý cukr je sladký. Voňavý vanilkový cukr je sladký.“*). Poté již tvoří pouze věty obsahující další slova odpovídající obrázkům v Hláskáři. Neustálým opakováním i předchozích vět trénuje paměť.